

ФУНКЦІОНАЛЬНІ ВЛАСТИВОСТІ ТА ХАРАКТЕРИСТИКА БЕЗПЕКИ

Бойко В. В., к. е. н., в. о. доцента
Львівський національний аграрний університет

Ускладнення відносин між учасниками суспільного обміну є загрозовим за своїми масштабами та проявами, що призводить до дестабілізації розвитку процесів у всіх стратегічно важливих сферах

держави: економічній, фінансовій, енергетичній, інфраструктурній, соціальній, гуманітарній тощо.

Подолання дестабілізуючого впливу загроз на розвиток держави і суспільства потребує формалізації ефективних методів і засобів боротьби з ними. Державна політика у сфері забезпечення безпеки розвивалася залежно від особливостей конкретного історичного періоду, притаманних для нього викликів і загроз, специфіки інтересів потреб людини і суспільства. Змінювалися пріоритетні цілі гарантування безпеки держави, розширювався діапазон її стратегічно важливих сфер забезпечення, розвивалися інструменти і засоби досягнення безпеки (від виключно силових методів забезпечення безпеки до комплексної системної політики формування безпеки держави).

Прагнення досягнути почуття захищеності та безпеки закладено в природі існування як самої людини, так і суспільства в цілому. Безпечні умови розвитку дозволяють забезпечити раціональне використання ресурсів, мінімізувати негативний вплив ризиків та загроз, сформувані незадіяні резерви нарощення потужностей для подальшого росту і розвитку об'єкта. Вперше поняття “безпека” згадується в 28 главі книги пророка Єзекіїла Старого Заповіту Біблії [1, с. 861]. У перекладі з грецької мови “безпека” означає “володіти ситуацією”. Морфологічне походження слова “безпека” визначає його якісні характеристики та властивості й в умовах сьогодення. Адже формування стану безпеки досягається шляхом цілеспрямованого впливу на обставини середовища функціонування об'єкта, організації системи їх ефективного контролю і моніторингу, оперативного коригування параметрів розвитку цього середовища у відповідності до наявних змін.

Первинна системна формалізація категорії “безпека” відбулася із становленням держави як суб'єкта регулювання суспільних процесів, ефективність розвитку яких вимагає гарантування безпечних умов для людини. Більш якісного змісту термін “безпека” набував в ході подальшого еволюційного розвитку держави та її базових інститутів забезпечення інтересів і потреб людини. Так, з XVII-XVIII ст. безпека тлумачилася, як державне управління, що націлене на формування суспільного блага. Під безпекою розуміли стан спокою об'єкта, що виникає внаслідок відсутності небезпеки, а також матеріальні, економічні та політичні передумови, які дозволяють досягнути такого стану [3, с. 10]. Через призму такого трактування безпека головним чином характеризувалася у двох взаємозалежних площинах: перша – відсутність дестабілізуючого впливу загроз, а

друга – наявність дієвих механізмів захисту і гарантування безпечних умов розвитку об'єкта. Зважаючи на неможливість досягнути стану цілковитої відсутності загроз, рівень безпеки визначається здатністю об'єкта сформувати ефективну систему захисту. З огляду на це, безпека априорі не може мати абсолютну природу, а є категорією відносною.

Змістова сутність безпеки розкривається через визначення її базових елементів, серед яких: стан потенційної жертви та об'єкта безпеки; здатність об'єкта, явища, процесу зберігати свою природу та основні характеристики в умовах цілеспрямованого руйнівного впливу; властивість системи забезпечувати стійкість, саморегуляцію та цілісність; гарантування безпеки людини суспільства, держави; відсутність загроз матеріальної та духовної сфери [2, с. 15]. Філософський базис поняття “безпека” передбачає задоволення потреб існування, цілісності, незалежності та розвитку.

Своєю чергою, спроможність досягнення цілей суб'єкта в контексті його самореалізації та розширеного самовідтворення переважно розцінюється як індикатор безпеки, зумовлюючи одночасно дію взаємопов'язаних чинників, а саме таких як: 1) антропність (існування бажаного нормативного для людини рівня безпеки і намагання соціуму досягнути його показників); 2) системна ієрархічність (безпека є цільовим результатом, який необхідно отримувати соціоприродній системі чи економічному агентові); 3) тривалість (спроможність соціоприродних систем підтримувати доцільний рівень інтегрованої безпеки впродовж значного проміжку часу); 4) прагматичність (реальна оцінка функціональної спроможності системи безпеки); 5) синергізм (міра коректності поєднання індикаторів різних видів соціоприродних систем в один об'єднувальний індикатор розвитку) [4, с. 13-17].

Симбіоз зазначених чинників підтверджує багатогранність безпеки, що об'єктивно робить її дотичною до цілого ряду наук, серед яких філософія, політологія, економіка, соціологія, медицина. Водночас, незважаючи на такий широкий діапазон охоплення проблем, пов'язаних з безпекою, чітко можна виділити такі притаманні їй функціональні властивості:

- системність – полягає в єдиній цілеспрямованості, цілісності та взаємопов'язаності складових елементів безпеки в ході виконання її завдань, що потребує централізованої взаємоузгодженої організаційно-управлінської підтримки процесу її забезпечення;

- стійкість – наявність захисних інструментів і механізмів безпеки до постійного дестабілізуючого впливу чинників

внутрішнього та зовнішнього середовища об'єкта з метою забезпечення його стабільного розвитку в просторі та часі, здійснення розширеного відтворення та гарантування стану спокою;

- адаптивність – здатність безпеки змінюватися та еволюціонувати відповідно до розвитку параметрів оточуючого середовища, що дозволяє мінімізувати нераціональні витрати на організацію безпеки та ймовірність виникнення конфліктних ситуацій в процесі суспільного обміну;

- превентивність – полягає в попереджувальному характері безпеки, який разом з нейтралізацією загроз першочергово передбачає орієнтацію на запобігання потрапляння об'єкту в зону ризику, а отже, – боротьбу з причинами, а не їх наслідками;

- надійність – визначає безпеку з позицій її спроможності до гарантування ефективного та своєчасного захисту в умовах нестабільності середовища розвитку об'єкта, що входить у сферу впливів та інтересів безпеки з метою організації його безперебійного функціонування.

Таким чином, враховуючи функціональні властивості безпеки, під нею слід розуміти такий стан розвитку об'єкта (системи), за якого досягається захищеність його життєво важливих сфер та інтересів, забезпечується контроль і керованість над дестабілізуючим впливом загроз на розвиток об'єкта, формуються передумови для раціонального використання його наявного ресурсного потенціалу та гарантується безперебійне функціонування в умовах постійних змін навколишнього середовища.

Література

1. Біблія або Книги Святого письма Старого і Нового Заповіту (із мови давньоєврейської й грецької на українську наново перекладена) : ювілейне видання з нагоди тисячоліття християнства в Україні. – К. : “Нове життя Україна, Кемпус Крусейд фор Крайст”, 1992. – 959 с.

2. Минаев Г. А. Безопасность организации : учебник / Г. А. Минаев. – К. : КНТ, 2009. – 440 с.

3. Основы экономической безопасности (государство, регион, предприятие, личность) / Под. ред. Е. А. Олейникова. – М. : ЗАО “Бизнес-ИНТЕЛ-Синтез”, 1997. – 278 с.

4. Шкарлет С. М. Економічна безпека підприємства : інноваційний аспект : монографія / С. М. Шкарлет. – К. : Кн. вид-во НАУ, 2007. – 436 с.